

odrednicu "timočke" u ovom tekstu valja shvatiti i šire od Timočke krajine, jer su neke samo utoliko timočke što se čuju i što su zapisane na tom području. Velik broj ovih poslovice i izreke nose jasna lokalna obilježja i teško se mogu razumjeti bez poznavanja konteksta iz kojeg su potekle. Očigledno je da mnoge timočke poslovice i izreke, kao i ostale, potječu iz realnih životnih situacija, iz raznih dogodovština, pojava i okolnosti. Kod pojedinih - osobito onih novijeg postanka - još uvijek se osjeća, u manjoj ili većoj mjeri, vezanost za određenu osobu kao sudionika kakvog događaja ili nosioca kakve osobine, a isto tako i vezanost za određenu sredinu. Dakle, one nose jasna lokalna obilježja, pa se neke od njih teško mogu razumjeti bez poznavanja čitavog konteksta iz kojeg su potekle.

Iz svega toga može se izvući zaključak da timočke poslovice, izreke i zagonetke imaju, manje ili više uočljiv, pečat lokalnog mentaliteta i da kao takve predstavljaju izvjesnu ne samo lingvističku nego i etnopsihološku diferencijaciju raznorodnog stanovništva Timočke krajine. U njima je sadržano i mnogo lingvističkih, psihološko-semantičkih, socioloških, etnoloških i drugih specifičnosti, kao i mnogo toga općeljudskog, što tek treba sagledati i izučiti. Pojedine timočke izreke i poslovice po postanku su veoma stare, svojim korijenima sežu u daleku prošlost, pa ih je kao relikte iz davnih vremena nemoguće u potpunosti shvatiti bez poznavanja poganske mitologije, prije svega slavenske. Kod nekih od njih moguće je ispod sloja patine (lingvističke, religijske i druge) tragati i za arhetipovima.

Te sitne forme u Timočkoj su krajini manje prikupljane i proučavane nego druge narodne umotvorine, iako one, uz umjetničke vrijednosti, dosta kazuju o narodu i njegovu životu, smrti, zdravlju, ljubavi, ljepoti, vjernosti, poštenju, dobroti, vrednoći, sreći, radu, piću, pušenju itd. Ima ih dosta u kojima je prisutan socijalni aspekt i koje govore o teškom položaju seljaštva i seoske sirotinje. Dosta ih je s humorističkim prizvukom, što je jedna od osobina timočkog življa. Odlikuju se lapidarnošću, dotjeranošću u izrazu, muzičkim kvalitetima i velikom informiranošću. Izreke, više nego poslovice, svode se na podsmijeh često i nemilosrdan, bespoštedan s primjesom nekakve sadističke naslade.

Utvrđeno je da se "u svekolikom narodnom pesničkom i etnokoreološkom izrazu, a posebno u običajnom životu naroda Krajine, naziru osobito arhaični elementi" a u "proznim narodnim tvorevinama osjećaju odblesci totemističko-animističkih religioznih shvatanja antropomorfnih motiva i dosta elemenata iz slovenske mitologije" (Dragoslav Antonijević). Sačuvani su i refleksi dualističkog poimanja prirode iz poganskih vremena. Sve to potvrđuju primjeri iz ove zbirke.

Ante NAZOR

Njemački Volksliedarchiv iz Freiburga redovito izdaje usmene balade, pa s malim zakašnjenjem komentiramo osmi dio ove serije. Izdanje se bavi usmenom baladom Grof i opatica. O kojoj je baladi riječ? Siromašna djevojka susretne mladog grofa, prima njegov prsten, ali ne odustaje od namjere da se zaredi i stupi u samostan. Nakon izvjesnog vremena grof obilazi samostan, pojavljuje se djevojka odrezane kose koja sada ne može iz samostana. Grofu prepukne srce, a djevojka rukama izgrebe jamu i sahrani grofa. Ovo je nasumice odabrana varijanta 16 iz 1857, no bliza je tipu kojeg bi nazvali "idealnim".

Balada iz ozračja zapadnog kulturnog kruga pojavljuje se u tristo tipova na temelju više od dvije tisuće potvrda. Ova se monografija oslanja na seriju izdanja Farwick - Holzapfel, Deutsche Volksliedlandschaften 1983/1984/1986, dopunjuje tiskane izvore i unosi neke novine u obradi grade.

Iscrpan pregled vremenske i prostorne razvedenosti ove balade potvrđuje da je ona stabilan segment tradicijskog repertoara. Ovu standardnu narodnu pjesmu autor je pronašao i u izdanjima njemačkih doseljenika iz Jugoslavije (Kočevje, Slavonija, Bačka, Srijem). Štaviše izgleda da je među naseljenicima ova balada bila vrlo popularna, jer su

Deutsche Volkslieder, Balladen, Herausgegeben von Otto Holzapfel, Deutsche Volksliedarchiv, Freiburg/Breisgau 1988, 303 str. (Deutsche Volkslieder mit ihren Melodien, Achter Teil)

pored najrasprostranjenije "Stajala sam na visokom brijegu" zabilježene još tri varijante. Tko zna nije li originalna varijanta o starcu koji dolazi pred vrata samostana inspirirana nekom slavenskom pjesmom s interetničkog područja na kom je ova narodnost boravila. Autor naglašava kako brojnost varijanti i učestalost izvedbi dokazuju da repertoar raseljenih etničkih grupa često pogrešno promatramo kao relikte, prežitke prenesene kulture a ne vodimo računa o tome kako su kulturna strujanja snažna i kontinuirana premda ih povijest često i ne bilježi.

Posvemašnja svestranost autora ove serije ne zaobilazi ni jednu razinu razmišljanja o baladi. Tako će vjerujem etnomuzikolozima koristiti šema melodijskih grupa svrstanih prema regijama odakle dolaze zapisi balada. Navodim i ostale priloge koji slijede pregledno izloženu građu kako bih naglasila koliko je potraga za identitetom balade Grof i opatica svestrana i precizna.

Statistika o potvrdama balada, karta rasprostranjenosti balada, regionalna podjela, koncept strofa, datiranje, funkcionalni aspekti, prenošenje i pjevači, razina pjesme, pojedinačne teme i motivi, formulativnost i asocijacije, kontaminacija i preobrazbe, srodne pjesme, tipovi i varijante. Ovdje sam sažela raskoš poglavlja no valja reći da se ističu i prilozi W. Braungarta o narodnoj baladi kao popularnoj pjesmi i komentar napjeva W. Stiefa. Prepoznatljiv i dopadljiv stil Otta Holzapfela čini ovo izdanje interesantnim. Svaki je problem osuvremenjen. Zaista lijep radni prilog proslavi 75-oj godišnjici osnutka Arhiva (DVA).

Nives RITIG-BELJAK

Slovenske ljudske pesmi Koroške, 1. knjiga: Kanalska dolina, uredila in za tisk pripravila Zmaga Kumer, Inštitut za slovensko narodopisje Znanstvenoraziskovalnega centra pri Slovenski akademiji znanosti in umetnosti, Ljubljana 1986, 172 str.

Objavljivanjem tekstova i napjeva slovenskih narodnih pjesama iz Koroške prvi svezak zacrtane serije izdanja nastoji udovoljiti i zahtjevima struke i širem krugu zainteresiranih čitalaca. Varijante pjesama objavljuje pod istim zajedničkim naslovom, označene podbrojevima uz isti zajednički broj, uz to podatke o izvođačima, mjestu i vremenu zapisivanja /snimanja, kao i imena zapisivača/ snimatelja i transkriptora snimka. Notni zapisi napjeva transponirani su na završni ton g1, odnosno na h1, ako je završni

ton velika terca iznad tonike. Višeglasni zapisi nisu transponirani. Pjevani tekst prve glazbene strofe izložen je sa svim ponavljanjima i pripjevom.

Prvi svezak zahvaća gradivo iz Kanalske doline (Val Canale), dugačku samo oko 30 km (zapadno od izvora Save Dolinke), koja je do kraja prvog svjetskog rata pripadala Koroškoj (Austriji), a nakon toga Italiji. Urednica je i s tako malog područja uspjela prikupiti i objaviti gradivo koje obuhvaća 147 tekstova i 25 napjeva (12 četveroglasnih, 5 troglasnih, 5 jednoglasnih i 3 dvoglasna). Većina objavljene građe zabilježena je, kao i magnetofonom snimljena u lokalitetima Ukve (54 pjesme), Žabnice (42) i Fužine (8). Petnaest uglavnom kratkih tekstova od 4 stiha zabilježeno je u Lipalji Vasi prije 1889. godine, dva su teksta iz Vrata (danas Thörl u Austriji odmah uz granicu), jedan iz Bele Peči, dok je za 25 tekstova navedena samo Kanalska dolina bez navedbe lokaliteta.

Pjesme su raspoređene prema sadržaju teksta u pripovjedne (1-3), ljubavne, posebno ljubavne poskočnice, često strukture 5, 4, 5, 4 s anakruzom (4-50), svatovske (51-57). S manjim brojem primjera redaju se u nastavku pjesme o problemima neoženjenih/neudatih i oženjenih/udatih ("pesmi o samskem in zakonskem stanu"), dječje, uz mrtve ("obsmrtnice"), o radu i zanimanjima, vojničke i historijske, napitnice i zdravice, plesne, koledarske, nabožne, pjesme o domaćem kraju i ljudima, o prirodi i različite. Zbirci je priloženo kazalo po prvom stihu pjesama, napomene uz pojedine pjesme gdje se navode i izvori, mali rječnik dijalektalnih riječi, popis lokaliteta i popis izvora gradiva.

Većinu napjeva (21 od ukupno 25) snimio je Pavle Merku 1968. i 1969. godine. U svesku koji prikazujemo gotovo sve transkripcije napjeva izradio je Julijan Strajnar, a transkripcije tekstova Zmaga Kumer. Kako je Merku u svojoj knjizi "Ljudsko izročilo Slovencev v Italiji" (Trst 1976) objavio vlastite transkripcije svojih magnetofonskih